

ZSIDI VILMOS

AZ ALÁ NEM ÍRT ALAPÍTÓLEVÉL – A KÖZGAZDASÁG-TUDOMÁNYI KAR TERVE

A budapesti közgazdaság-tudományi kar alapításának kalandos története a 19. század közepéig nyúlik vissza. Jelen írás a régi századfordulótól vázolja az eseményeket, amelyek elvezettek az egyetemalapításig. 1918-ban a kettős monarchia összeomlásának végnapjaiban csak egy aláírás választotta el a tervet a megvalósulástól. A tanulmány hosszabban tárgyalja ifj. Erödi-Harrach Béla Közgazdaságtudományi Egyetem című írását, amely az 1918-as kísérletnek, valamint az 1920-as alapításnak is az alapját képezte. Ugyanakkor máig ismeretlen maradt a szakirodalomban.

Kulcsszavak: felsőoktatás, közgazdaság-tudományi felsőoktatás, közgazdaság-tudományi egyetem/kar, oktatástörténet, művelődéstörténet

THE UNSIGNED FOUNDING CHARTER. THE PLAN OF THE ECONOMIC FACULTY OF BUDAPEST. The adventurous history of the foundation of the Economic Faculty of Budapest dates back to the middle of the 19th century. This writing presents the history of the events which led to the foundation of the university from the beginning of the 20th century. In 1918, in the final days of the double monarchy, only one signature was missing to realize the plan. The study specifies longer jr. Béla Erödi-Harrach's writing 'University of Economics', which was also the base for the experiment of 1918 and the foundation of 1920. Although it has been remained unknown in literature.

Keywords: Higher Education, Higher Education in Economics, University/Faculty of Economics, History of Education, Cultural History

„[...] arra kérem Császári és Apostoli Királyi Felségedet, hogy az önállóan létesítendő magyar királyi egyetemi közgazdaságtudományi kar szervezésére vonatkozó legalázatosabb előterjesztésemet tudomásul véve, annak felállítását megengedni és a csatolt szervezeti szabályokat legkegyelmesebben jóváhagyni méltóztassék. Budapest, 1918. október 29. Zichy János.”¹

Az idézett felségfelterjesztés alapján úgy tűnt, hogy egy húszéves történet végére kerülhet pont. Azonban a történelem közbeszólt: másnap, október 30-án a forradalmi események hatására megbukott a Wekerle-kormány, október 31-én kudarcba fulladt

¹ ÖSTA Haus-Hof-und Staatsarciv Kabinettskanzlei. Vorträge 2504/1918. Idézi Zsidi Vilmos, „A budapesti közgazdaságtudományi kar története 1920–1948”, in *Tanulmányok a magyarországi közgazdasági felsőoktatás történetéből. A „75 éve alakult az első Közgazdaságtudományi Kar Magyarországon” c. tudományos konferencia előadásai*, szerk. Szögi László és Zsidi Vilmos, A BKÁE Levéltárának kiadványai 2 (Budapest, 1995), 96.

Hadik János kormányalakítási kísérlete, Károlyi Mihály lett a miniszterelnök, s még ugyanezen a napon merénylet végzett Tisza Istvánnal. November 13-án az eckartsai vadászkastélyban IV. Károly „*viszavonult az államügyek intézésétől*”, november 16-án kikiáltották a Magyar Népköztársaságot. 1918 októberében–novemberében megszűnt a monarchia mint államforma, és megszűnt a Monarchia mint államalakulat. A közgazdaság-tudományi kar terve a megvalósulás előtti pillanatban a fiókban maradt, az intézmény felállítására még egy évet kellett várni.

De melyek voltak azok az események, amelyek a megvalósulás küszöbéhez vezettek?

I.

Az önálló közgazdaság-tudományi egyetemért az 1900-as évek elején indult meg átfogó mozgalom, és ez az I. világháborúig egyre erősödött, szélesedett. Az agrárius gróf Károlyi Sándor ösztönzésére Balogh Elemér a Hangya Szövetkezet vezérigazgatója a Magyar Gazdaszövetség kassai kongresszusán, már 1900-ban javasolta közgazdasági egyetem létesítését, ami a mezőgazdasági, erdészeti és állatorvosi tudományokat is magába foglalta volna, a közgazdaság-tudomány mellett. „*Az ország adott helyzetében a tőkét még külföldről kell beszerezni, [azonban] munkákészben nincs hiány, s így »fő törekvésünket ez idő szerint a szakértelem fejlesztésére s a takarékoság előmozdítására kellene fordítanunk«*”, állapította meg Balogh Elemér.² Az agráriumot is érintő tudományterületek

² BALOGH Elemér, *Közgazdasági Egyetem* (Budapest: Stephaneum, 1900), 3. Idézi MIHALIK István, „Küzdelem az egyetemi szintű önálló közgazdászképzésért”, in *Tanulmányok a magyarországi közgazdasági felsőoktatás történetéből*, 49. Almási Balogh Elemér (Budapest, 1871. október 22. – Budapest, 1938. augusztus 10.) közgazdász, közgazdasági író, üzletember, felsőházi politikus. A közgazdaság-tudományi kar alapításában szerzett érdemeket. Apja, Balogh Tihámér orvos és író, anyja Hajnik Paula volt. A Budapesti Kereskedelmi Akadémián tanult. A Magyar Országos Központi Takarékpénztár hivatalnok, ezzel párhuzamosan az osztrák Allgemeine Depositenbank munkatársa volt Bécsben 1893 és 1894 között, majd Berlinben az Erlanger-bankcsoport egyik intézetének dolgozott 1894-től két éven át. Utóbb egy évig a párizsi Société Générale pour l'Industrie en Russie munkatársa volt. 1898-tól részt vett a magyar szövetkezeti mozgalom fellendítésében a Magyar Gazdaszövetség és személyesen Károlyi Sándor felkérésére. A Hangya Fogyasztási Szövetkezeti Központban dolgozott, előbb 1898 és 1900 között annak titkáráként, 1900-tól 34 éven keresztül ügyvezető igazgatóként, végül 1934 és 1938 között elnökeként. 1906-ban ő szervezte meg a Háztartási Fogyasztási Szövetkezetet, melyben elnökölt is, 1916-tól pedig a Hangya Ipar Rt. alapító elnöke volt. Az első világháborút követően létrehozta a Futura, a Magyar Szövetkezeti Központok Áruforgalmi Részvénytársaságot, ennek szintén alelnöke volt. 1920-ban az ő kezdeményezésére szervezték meg a József Műegyetem Közgazdaság-tudományi Karát, ahol 1925-ben tiszteletbeli doktorrá avatták. 1927-ben Horthy Miklós kormányzó a felsőház élethossziglani tagjává nevezte ki. [https://hu.wikipedia.org/wiki/Balogh_Elem%C3%A9r_\(k%C3%B6zgazd%C3%A1sz\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Balogh_Elem%C3%A9r_(k%C3%B6zgazd%C3%A1sz)), hozzáférés: 2019. 03. 10. BALOGH Elemér, *Emlékeim. A negyvenéves „Hangya” és a Közgazdasági Egyetem története: Károlyi Sándor gróf emlékének szentelve* (Budapest: Károlyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1938) című munkája a közgazdaság-tudományi kar alapításának, illetve az ahhoz vezető útnak a jelentős és megkerülhetetlen forrása.

közül az erdészet a selmecbányai Bányászati és Erdészeti Főiskola révén 1904-ben, az állatorvos-tudomány oktatása pedig az Állatorvosi Akadémia főiskolai rangra emelésével 1899-ben felsőoktatási szintűvé vált. Így az 1910-es években a magyar felsőoktatás két, egyetemi jellegű intézmény nélkül maradt területe már csak a mezőgazdaság és a közgazdaság volt.

II.

Nem kellett tehát sokáig várni a további fejleményekre: az „egyetem” ügye haladt előre a köz- és a politikai élet legkülönbözőbb fórumain. 1911-ben a közgazdasági egyetem létesítésére irányuló mozgalom új lendületet nyert. Balogh Elemér – az egyetem létesítését ismét felvető – húsvéti cikkének jelentős visszhangja támadt.³ Ezt követően nyáron e témáról egy szűk körű megbeszélésre került sor Balogh Elemér, Bernát István⁴ és Rubinek Gyula között. Utóbbi részvétele ezen az összejöveten igen meghatározó volt.⁵ Mivel a gazdatársadalom minden reményét elveszítette, hogy saját erejéből me-

³ Eddig nem sikerült az említett cikk nyomára bukkanni. Balogh említi az *Emlékeim* 49. oldalán, Mihalik is hivatkozik rá, de sem a lapot, sem a cikk címét nem említik.

⁴ Korláti Bernát István (Rimaszombat, 1854. július 3. – Budapest, 1942. január 19.) agrárpolitikus, agrárközgazdász, közíró, lapszerkesztő, országgyűlési képviselő, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja. A közgazdaság-tudományi kar felállításában kiemelkedő szerepet töltött be. A magyar mezőgazdaság védelméért és fejlesztéséért küzdő agrárius mozgalom prominens alakja volt. A mezőgazdasági és kisipari szövetkezeti mozgalom vezetői közé tartozott, az 1890-es évektől vezetőségi tagja volt a Magyar Gazdaszövetkezetnek és a Hangya Szövetkezetnek. A Bécsi Egyetemen tanult, jog- és államtudományi doktori oklevelét Budapesten szerezte 1877-ben. 1877-től 1888-ig a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi minisztériumban dolgozott fogalmazóként, majd miniszteri titkárként. Időközben miniszteri megbízásra 1884–1885-ben hosszabb nyugat-európai és amerikai tanulmányúton járt. 1888-ban átkerült a vallás- és közoktatásügyi minisztérium állományába, ahol feladata az iparostanonc-iskolák hatósági felügyeletének koordinálása volt. 1919-től 1925-ig a Tudományegyetemi Közgazdaságtudományi Karon az agrárpolitika első nyilvános rendes tanára, 1919–1921-ig első dékánja volt. 1925-től 1927-ig a Magyar Nemzeti Bank alelnöki posztját töltötte be, 1927-től 1932-ig pedig az Országos Mezőgazdasági Kamara képviselőként a felsőház tagja volt. 1906-ban a Magyar Tudományos Akadémia levelező, majd 1927-ben rendes tagjává választották. Tiszteleti tagja volt az Országos Magyar Gazdasági Egyesületnek, a Thüringiai Parasztszövetségnek (1926), valamint rendes tagja a Magyar Statisztikai Társaságnak (1926) és a brüsszeli Nemzetközi Középosztály Intézetnek. Vö. https://hu.wikipedia.org/wiki/Bernát_István, hozzáférés: 2019. 03. 10.

⁵ Rubinek Gyula (Ohaj, 1865. szeptember 10. – Budapest, 1922. január 8.) politikus, gazdasági író, miniszter. A Magyaróvári Magyar Királyi Gazdasági Akadémia elvégzése után 1886 és 1890 között Kunbaján gazdatiszt. 1889-ben a Borászati Lapok, majd 1891 és 1893 között a Köztelek szerkesztője, később főszerkesztője. 1893-tól éveken keresztül az OMGE ügyvezető titkára, majd 1906-tól igazgatója volt. 1901-től országgyűlési képviselő volt. A Tanácsköztársaság bukása után jelentős szerepet játszott a Nagyatádi Szabó István-féle Kisgazdapártban. 1919. augusztus 27-től 1920. július 19-ig (1920. július 19-től augusztus 15-ig ideiglenesen) a Friedrich-, a Huszár-, a Simonyi-Semadam- és az első Teleki-kormányban földművelésügyi miniszter, illetve 1920. július 19-től 1920. december 16-ig egyben kereskedelemügyi miniszter is volt. Rubinek Gyula készítette el a földreformjavaslatot, amelyet Nagyatádi Szabó változtatás nélkül nyújtott be a parlamentben. 1921 elején a Kisgazdapárt tisztelet-

zőgazdasági egyetemhez jusson, az Országos Magyar Gazdasági Egyesület (OMGE) csatlakozott a közgazdasági egyetem tervéhez. A háromfős megbeszélésén merült fel egy előkészítő bizottság felállításának gondolata, valamint az is, hogy a különböző érdekképviselők érzékenységét figyelembe véve, a bizottság elnökének célszerű lenne Földes Béla egyetemi tanárt, a Társadalmi Múzeum igazgatóját felkérni. Ezután Károlyi Mihály gróffal, Hegedűs Lóránttal, a GYOSZ igazgatójával és Földes Bélával együtt tárgyalták meg és alakították ki a taktikát, aminek lényege az lett, hogy a legjelentősebb gazdasági érdekképviselők intézzenek feliratot az országgyűlés mindkét házához. A dokumentumot Dömötör László szerkesztette meg. Az elkészült tervezetet december 6-án az érdekelt felek⁶ részvételével megvitatták és azt egyhangúlag elfogadták. Ezután tíz-tíz érdekképviselési szerv – országgyűlési támogatót is keresve – benyújtotta kérvényét a főrendiházhoz és a képviselőházhoz. A képviselőházban Károlyi Mihály, a főrendiházban Chorin Ferenc volt a téma előterjesztője.⁷ A tervezet négyfakultásos egyetemet képzelt el, amely egyben a mezőgazdasági képzés felsőfokú intézménye lett volna, továbbá rendelkezett volna ipari és harmadikként kereskedelmi-pénzügyi karral. A negyedik karnak javasolt társadalomtudományi (szociológiai) fakultáson a szükséges közgazdasági, politikai, jogi és közigazgatási ismereteket, valamint nyugati és keleti nyelveket kívántak oktatni.⁸ Az országgyűlés pártolta az előterjesztést, és a minisztérium meg is kezdte az ügy tárgyalását, de az 1912 júniusában kiobbant parlamenti politikai válság a kérdést háttérbe szorította, s ez már más formában került elő újra.

A kereskedelmi körök nem annyira az egyetemi, mint inkább a kereskedelmi főiskolai megoldást szorgalmazták, a német „*Handelshochschule*-mozgalom” hatására. Ennek lényege az volt, hogy a gyakorlati képzésre helyezte a hangsúlyt.⁹

beli elnökévé választotta. Több könyvet és cikket írt, többek között a vámpolitikával foglalkozott. https://hu.wikipedia.org/wiki/Rubinek_Gyula, hozzáférés: 2019. 03. 10.

⁶ A vitára a következő intézményeket hívták meg: a) Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium; Földművelésügyi Minisztérium; Műegyetem; b) Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara; GYOSZ, Magyar Gazdaszövetség; Magyar Kereskedelmi Csarnok; Magyarországi Pénzügyintézetek Országos Szövetsége; Magyarországi Szövetkezetek Szövetsége; Magyar Vasművek és Gépgyárak Egyesülete; OMGE; Országos Iparegyesület; Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület; Országos Magyar Kereskedelmi Egyesülés; Pesti Lloyd Társulat; Pénzügyintézetek Országos Egyesülése; c) Magyar Közgazdasági Társaság; Magyar Társadalomtudományi Társaság; Szakírók Országos Egyesülete; Társadalmi Múzeum. MIHALIK, „Küzdelem...”, 77.

⁷ A tervezet egyik eredeti példányát lásd Esztergomi Prímási Levéltár. Vasary Cat. 41. 8586/1911. sz. Vö. MIHALIK István, SZÖGI László és ZSIDI Vilmos, „A Collegium Oeconomicumtól a Budapesti Corvinus Egyetemig”, in SZÖGI László és ZSIDI Vilmos, *A Budapesti Corvinus Egyetem Levéltára 1891–2001 (2004)*, Repertórium, A Budapesti Corvinus Egyetem Levéltárának kiadványai 9 (Budapest, 2004).

⁸ Az 1911. dec. 11-én kelt tervezet 4. és 5. lapja. Vö. az előző jegyzettel.

⁹ *A Budapesti Kir. Tud.-egyetemi Közgazdaságtudományi Kar Szervezeti és tanulmányi szabályzata* (Budapest: M. Kir. Tudományegyetemi Nyomda, 1921²), 7.

III.

A József Műegyetem tanácsa 1912. június 21-i ülésén javasolta,¹⁰ hogy az egyetem keretében egy önálló közgazdasági szakosztály alakuljon, elsősorban a végzett mérnökök közgazdasági továbbképzése céljából. Ez az elképzelés a felsőfokú közgazdasági képzés megvalósításának egy újabb irányát jelentette meg, a műszaki értelmiség elképzelése szerint. A minisztériumnak tetszett a javaslat, hiszen ez a megoldás sokkal egyszerűbbnek és olcsóbbnak látszott, mint egy új, önálló közgazdasági egyetem felállítása. Ennek következményeként – az érdekképviseletek korábbi javaslatát félretéve, 1914 februárjában, királyi jóváhagyással – létrehozták a Kir. József Műegyetem közgazdasági osztályát, egyéves továbbképző jellegű tanfolyamként. A rendelkezés nagy vihart kavart, de megváltoztatását a háború előtt nem tudták elérni.

IV.

Az I. világháború utolsó éveiben a kérdés újra napirendre került. 1917-ben a Hangya Szövetkezet – Balogh Elemér javaslatára – egymillió koronás alapítványt ígért a felállítandó közgazdasági egyetem javára, ami széles körű elismerő sajtóvisszhangot kapott. Az alapító okirat átadásakor a miniszter az egyetemi szervezet kidolgozására szakértők bevonását helyezte kilátásba. Balogh Elemér vezetésével rögtön meg is alakult egy héttagú bizottság, melynek elnökéül hamarosan gróf Zichy Jánost kérték fel.¹¹ A bizottság megállapította a közgazdasági egyetem előkészítése ügyében teendő lépéseket. 1917 őszén ifj. Erődi-Harrach Bélát kérték fel a közgazdasági egyetem feladatait, irányát és tanulmányi rendszerét felölelő tanulmány megírására.

Erődi-Harrach 1882-ben Kunmadarason született, polgári családban, apja id. Erődi-Harrach Béla (1846–1936) nyelvész volt. Ifj. Erődi-Harrach egyetemi tanulmányait a Budapesti Tudományegyetemen (ma ELTE), valamint Berlinben és Halléban végezte,

¹⁰ BMEL. Műegyetemi tanács jegyzőkönyvei 3/a. 1912. jún. 21-i ülés; MNL VKM Levéltára K-500 1917. 1. tétel. 25 325/1917.IV. alapszámhoz csatolva a létesítéssel kapcsolatos iratok.

¹¹ Zichy János gróf (Nagyláng, 1868. május 30. – Nagyláng, 1944. január 6.) nagybirtokos, miniszter, az MTA ig. tagja (1925). Jogi tanulmányainak befejezése után 1892-ben államtudományi doktor lett. 1893-ban Fejér vármegye tb. aljegyzője, 1894-től a főrendiház tagja. 1896-tól 1918-ig országgyűlési képviselő. Éveken át a Néppárt elnöke volt, majd 1903-ban lemondott és 1906-ban csatlakozott az Alkotmánypárthoz, melynek feloszlata után a Munkapárt tagja lett. 1910. március 1. – 1913. február 26. és 1918. május 8. – 1918. október 31. között vallás- és közoktatásügyi miniszter a Khuen-Héderváry- és a Lukács-, majd a Wekerle-kormányban. A Tanácsköztársaság idején részt vett a Bécsben szervezett ellenforradalmi mozgalomban. 1922-től ismét nemzetgyűlési, illetve országgyűlési képviselő volt haláláig; 1922-ben létrehozta a legitimista Nemzeti Összetartás Társaskörét, később a Keresztény Gazdasági és Szociális Pártot, amelynek elnöke volt. Parlamenti és más közszereplésein igen nagy hangsúlyt helyezett a „királykérdés” megoldására. Lankadatlan agitációjáért 1934-ben Habsburg Ottótól az Aranygyapjas rendet kapta. <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/index.html>, hozzáférés: 2019. 03. 10.

Angliában és Skóciában pedig tanulmányúton járt. Tanári pályáját 1904-ben a Kolozsvári Kereskedelmi Akadémián a közgazdaság- és pénzügytan tanáraként kezdte. 1912-ben, saját tervei alapján, a kultusztárca támogatásával megszervezte Újpesten a Főiskolai Szociális Telepet (Egyetemi Szociálpolitikai Intézet), amelynek 1947-ig igazgatója is volt. A telep célja – az angol gyökerű „settlement” mozgalom szellemében – az volt, hogy segítséget nyújtson a nyomorban élő családoknak, mégpedig személyes kapcsolatok kiépítése és felhasználása révén. Emellett még oktatási intézményként és gyakorlóléhelyként is funkcionált a szociális ellátásban dolgozó egyetemi hallgatók számára. A szociális telep mellett, másik nagy, mondhatni kiemelkedő alkotása a közgazdaságtudományi kar tervezetének elkészítése volt.

A nyomtatásban is megjelent „Közgazdasági Egyetem”¹² című 36 oldalas füzet két fő részből áll: I. általános bevezetés, amelyben a közgazdaságtudományi egyetem felállításának szükségességét indokolja. Ebben kifejti, hogy ez a nemzet kulturális érdeke. Társadalmi szinten formálja a tudatot: „*A nemzet jólétéhez közgazdaság széles látóköre kell, aki a munkájával [...] a nemzeti élet nagy átfogó kereteit ki tudja tölteni.*”¹³ Külön is kiemeli a gazdasági vállalatok vezetőinek felelősségét, kiemeli, hogy „*tömegek gazdasági képzésére van szükség, mert a jól képzett közepes tehetségek [kiemelés ZSV] azok, akik a haladás pionírjai által nyitott utakat kiszélesítik s nemzetük erejét és jólétét a szilárd és maradandó alapokra helyezik.*”¹⁴ „*Mire van szükség?*” – teszi fel a kérdést Erődi-Harrach. Úgy véli, hogy „*[a] háború alatt elszegényedett és tönkrement értelmiséget lábra kell állítani*”, azaz a középosztályt fel kell emelni, helyzetbe kell hozni.¹⁵ Véleménye eszerint, és ebben igaza is lett, a „szociális kérdés” fogja meghatározni a társadalom és a politika mindennapjait. Az egyik legérdekesebb és meghatározó fejezet „*Az egyetem és a gyakorlati élet viszonya*” címet viseli. Erődi-Harrach szerint az egyetemnek nem feladata „*a közgazdasági hivatáshoz nélkülözhetetlen praxist helyettesíteni vagy pótolni*”, ezt majd a végzett hallgató a munkahelyén szerzi meg. Ugyanakkor nagy jelentősége van a gazdasági élet gyakorlatának, hiszen a közgazdasági életre vonatkozó ismeretek és tapasztalatok éppen ezeknek az összegyűjtéséből és rendszerezéséből alakulnak ki. A közgazdaságtudomány a

„jelenségeket rendszerbe foglalja, az újakat összegyűjti, azokat bírálat tárgyává teszi, a lényegest a lényegtelentől különválasztja, a gazdasági és szociális összefüggésekre rámutat, a gyakorlatnak a hibáit kimutatja, hiányait pótolja. Ennek a processzusnak a körforgásából áll elő és fejlődik az élettel párhuzamosan a [...] tudomány. Ezeknek a tudományoknak olyan magasabbrendű szellemi intézetre van szükségük, ahol ezek kellőképpen gondoztatnak, egymásra vonatkozó kölcsönhatásuk megvalósul és szélesebb körök számára továbbadatnak.”¹⁶

¹² ERŐDI-HARRACH Béla, *Közgazdasági Egyetem* (Budapest: a Főiskolai Szociális Telep kiadványa, 1918).

¹³ Uo., 1.

¹⁴ Uo., 3.

¹⁵ Uo., 5.

¹⁶ Uo., 6–7.

E kérdések tisztázása után következik a mű II. része, az egyetemi tantervnek és az intézmény tanulmányi rendszerének ismertetése. A gazdasági élet és a közgazdaságtudomány komplexitásából indul ki, de úgy véli, hogy a tanításban a tudomány akkori rendszerében lehet leírni a valóságot. Erődi-Harrach igazi pozitivista alaposággal készítette el a tantárgyi hálót a releváns diszciplínák rendszerében, amelyről táblázatot is közöl a kötetben. Fontosnak tartja annak kiküszöbölését, hogy ezek az ismeretek-tudományok enciklopédikusan, összefüggéseik nélkül legyenek előadva. Öt tárgycsoportban – A) kultúrtudományok, B) elméleti gazdaságtudományok, C) gazdaságpolitika, D) jogtudományok, E) természettudományok – összesen 25 tárgykört sorol fel: 1. filozófia, 2. gazdaságtörténet, 3. nyelvek, 4. magángazdaságtan, 5. a közgazdaság tagolódása, szervezete és alapkérdései, 6. világgazdaságtan, 7. statisztika, 8. szociológia, 9. mezőgazdasági politika, 10. iparpolitika, 11. kereskedelempolitika, 12. szociális kérdés, szociális politika, 13. szociális egészségügy, 14. szövetkezeti ügy, szövetkezeti politika, 15. pénzügytan, 16. a jelenkor világpolitikai kérdései, 17. általános polgári jog, 18. közigazgatási jog, 19. kereskedelmi jog, 20. hiteljog (csőd, váltó), 21. a forgalom joga (szabadalmi ügy és szabadalmi jog, vasúti jog), 22. konzuli jog, konzuli bírászkodás, 23. Bosznia-Hercegovina jogintézményei, 24. közgazdasági földrajz, 25. mechanikai és kémiai technológia. A felsorolásból ugyan nem hiányzik a háborús győzelembe vetett hit érzékeltetése, azért alapvetően korszerű tárgykörlista. A nyelvtanítással kapcsolatban érdemes még megemlíteni, hogy a nyugati nyelvek között az angol nincs megemlítve, mint a világgazdaságban, a világkereskedelemben preferált nyelv. A keleti nyelvek közül a balkáni nyelvek, a török, az orosz és az arab nyelvek szerepelnek. A nyugati nyelvek tanítási rendszerének mintája az Eötvös Collegiumban bevezetett módszer, vagyis az anyanyelvi lektorok alkalmazása lett volna a cél.

Erődi-Harrach tervezete szerint a gyakorlati képzés színtere a kiscsoportos szeminárium foglalkozás, amelyeket a tanárok mellett tanársegédek, asszisztensek vezetnének. Idesorolja a gyakorlati képzést szolgáló mintairoda felállítását is. Az oktatási eszközök közötti felsorolásban első helyen áll a könyvtár felállítása, amelyet központi könyvtár és szemináriumi könyvtárak hálózati rendszerében képzel el. A gyakorlati képzést segítik még a különböző laboratóriumok, kísérleti telepek, valamint a gyakorlati intézetek. Utóbbira példa a már említett – az éppen általa létrehozott – újpesti Főiskolai Szociális Telep.

A tervezet szerint az egyetemi tanulmányi idő nyolc félév, amely alatt összesen 143 órát, azaz hetente átlagban 18–24 kötelező órát kell teljesíteni. A négy év alatt két szigorlati vizsgát kell teljesíteni: a II. tanév végén az alapvizsgát, a 4. év végén a képesítő-/szakvizsgát/szigorlatot. Az elnevezés még nem nyert végleges formát. A tanulmányokat lezáró második szigorlat lenne az oklevél/diploma kiállításának az alapja. Erődi-Harrach nem írja le a képesítés elnevezését. Ezt megteszi a „doktorátus” bekezdésben, ahol kifejti, hogy a „közgazdasági doktori cím” megszerzése ne legyen kötelező a képesítéshez, az maradjon meg tudományos minősítésnek. A doktori szigorlatnak egy fő- és három melléktárgya lenne. A főtárgyak különbözők lennének a gazdák, a bányamérnökök,

valamint az erdőmérnökök számára. Itt értesülünk arról, hogy „ezeknek a tárgyaknak tanszékei lennének az egyetemen”. Vagyis a mezőgazdasági egyetemi képzés mellé bevonzaná a bányászati és erdészeti képzést is. Ez a törekvés érthető is, hiszen a századelőn jelentős szervezeti és infrastrukturális fejlesztések történtek Selmecebányán, azonban a háború alatt elfogytak a hallgatók, kiürült az intézmény. A kötet külön bekezdést szentel az egyetem és kereskedelmi akadémiák kapcsolatának. Az akkor működő négy ilyen intézmény közül a két állami – a Keleti Kereskedelmi Akadémia, valamint a Fiumei Kiviteli Akadémia – integrálandó az új egyetem szervezetébe. Ami nemcsak költség-hatékony, takarékos, de a szellemi potenciál összevonása miatt szinergikus megoldás is lenne. A másik két akadémia közül a Budapesti Kereskedelmi Akadémia, jó értelemben vett versenytársa lehetne az egyetemen, s mint ilyen, túlélne az egyetem felállítását. A kolozsvári Kereskedelmi Akadémia főiskolai tagozatáról azonban lesújtó véleményt fogalmaz meg: az „teljesen nélkülözvén a megfelelő közgazdasági környezetet, már évek óta csak mint melegházi növény sýnylödik, előbb-utóbb úgy is megszűnik, ezért ezzel az új egyetem körében külön foglalkozni nem szükséges”.¹⁷ Az akadémiákon meghatározott félévet végzettek előtt nyitva lenne a lehetőség arra, hogy az egyetemen két tanévet abszolválva egyetemi oklevelet, illetve doktori fokozatot szerezzenek.

A tanulmányban végül szűken, de azért szóba kerül az egyetem finanszírozásának kérdése, amit röviden azzal intéz el Erődi-Harrach, hogy a meglévő tőke (a Hangya Szövetkezet 1917. évi adománya) mellé a négy kereskedelmi akadémia évi 240 000 koronás fenntartási költségét lehetne becsatornázni, s emellett 5-6 millió koronás adománnyal megoldható az építkezés és a fenntartás költsége.¹⁸

Tervezetének jelentősége abban áll, hogy 1918 októberében ez került IV. Károly király elé, mint az újonnan létesítendő közgazdaság-tudományi egyetem terve. Ezt az elképzelést azonban maga alá temette az összeomló Monarchia. Újból 1919 végén került elő, s szinte szó szerint ennek alapján hozták létre a Budapesti Kir. Magyar Tudományegyetemi Közgazdaság-tudományi Kart. Az új intézményben ifj. Erődi-Harrach Béla egy egész korszakon át (1920–1944 között) volt a közgazdaságtan és a szociálpolitika tanára, s az 1926/27., valamint az 1943/44. tanévben a dékáni tisztséget is betöltötte. 1944. november 11-én a nyilasok letartóztatták és a sopronkőhidai fegyházba szállították, végül Bajorországba deportálták, ahonnét 1945 augusztusában tért vissza. 1949-ben nyugdíjazták.

(A leírtakból is látható, hogy ifj. Erődi-Harrach Bélát munkássága, életútja, elkötelezettsége a közgazdaság-tudományi karhoz kapcsolta, annak létrejöttében, működtetésében elvülhetetlen érdemei vannak, ezért méltán érdemli meg, hogy Teleki Pál, almási Balogh Elemér, korláti Bernát István és mások mellett a kar alapítói között tartsuk számon és emlékezzünk meg róla.)

¹⁷ Uo., 33.

¹⁸ Uo.

Erődi-Harrach ismertetett tanulmánya alapján az érdekelt szervezetek kifejtették véleményüket, ami lényegében a már korábban megfogalmazott álláspontot ismételte meg. A közgazdasági képzést egyetemi szintre kell emelni, elaprózása pedig észszerűtlen. Ez nemcsak a nemzet gazdasági és szociális megerősödésének és az új generáció boldogulásának, hanem a modern műveltség megalapozásának is az előfeltétele. Újdonság a korábbiakhoz képest, hogy már nem ragaszkodtak a külön egyetemhez, hanem elképzelhetőnek tartották, hogy a képzés a budapesti tudományegyetem ötödik, közgazdasági karaként induljon el. Ezen új megközelítés mögött az a megfontolás húzódott meg, hogy ez a megoldás olcsóbb, állampénzügyi okokból tehát elfogadhatóbb és így az ügy gyorsabb megvalósítását teszi lehetővé.

Az egyetemi szintű közgazdászképzés terve nagy lendületet kapott 1918 májusában, amikor ismét Zichy Jánost nevezték ki kultuszminiszterré, aki legsürgősebb feladatának tekintette, hogy a közel két évtizede sürgetett és megvalósításra már többször előkészített ügyet mielőbb rendezze. Ifj. Erődi-Harrach Bélát 1918 tavaszán a minisztériumba rendelte a szükséges egyeztetések lefolytatására és a megvalósítás konkrét módjának a kidolgozására, aki ezekkel a munkálatokkal öt hónap alatt elkészült.

1918. július 23-án Zichy miniszter egy terjedelmes leiratot küldött a budapesti tudományegyetemnek, amelyben ismertette elképzeléseit, és a négy kar mielőbbi véleményét kérte annak érdekében, hogy az egyetemi szintű közgazdászképzés minél hamarabb elkezdődhessen. A pesti egyetem a javaslattal kapcsolatban tartózkodó volt, s bár nem ellenezte a kar létrehozását, azt bizonyos ideig az egyetem szervezetén kívül javasolta tartani, s csupán sikeres indulás és az életképesség bizonyítása után engedte volna be egyenjogú karként az univerzitásba.

A miniszter a négy kar és az egyetemi tanács válaszait mérlegelve egy 16 tagú bizottságot küldött ki a probléma megtárgyalására, és feladatává tette, hogy tegyen egyértelmű javaslatot az önálló egyetem létesítésével kapcsolatos vitatott felvetésekben. A bizottság javaslatára támaszkodva októberben a minisztériumban elkészült a minisztertanácsi előterjesztés, és megfogalmazták a felségfelterjesztést is.

1918. október 23–24-én zajlott IV. Károly király debreceni látogatása. Közismert, hogy meglátogatta az újonnan alakult debreceni egyetem nagyerdei épületegyüttesét, valamint a Református Kollégiumot. Talán kevésbé tudott, hogy még egy felsőoktatási vonatkozású eseményre is sor került: gróf Zichy János vallás- és közoktatásügyi miniszter előterjesztése alapján Károly király megadta az előzetes hozzájárulást a közgazdaságtudományi egyetem alapításához.

Az egyetemalapítás ekkor elmaradt, a terv bő egy évvel később vált valóra: bár „*Tudományegyetemi Közgazdaságtudományi Kar*”-ként, de mégis önálló intézményként alakult meg a közgazdaságtudományt, a mezőgazdaságtudományt egyaránt magában egyesítő „*facultas*”, amelybe beolvadt a Keleti Kereskedelmi Akadémia, valamint a gazdasági szaktanárképző intézet, és itt kezdődött meg a hazai diplomataképzés is.